

Dječja glazbena baština Baranje

Ivanković, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:515165>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**MARIJA IVANKOVIĆ
ZAVRŠNI RAD**

DJEČJA GLAZBENA BAŠTINA BARANJE

Zagreb, rujan 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb**

PREDMET: METODIKA GLAZBENE KULTURE

ZAVRŠNI RAD

PRISTUPNIK: Marija Ivanković

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Dječja glazbena baština Baranje

MENTOR: Josipa Kraljić, viši predavač

Zagreb, rujan 2018.

SADRŽAJ

Sažetak	1
Summary	2
1. UVOD	3
2. GLAZBENA BAŠTINA ŠOKACA U BARANJI.....	5
3. BROJALICE	7
3.1. Tradicijske brojalice.....	7
3.2. Utjecaj škole na brojalice.....	10
3.3. Utjecaj crkve na brojalice	13
3.4. Utjecaj mađarskog jezika na brojalice	14
4. IGRE S PJEVANJEM.....	16
4.1. Tradicijske igre s pjevanjem	16
4.2. Utjecaj škole na igre s pjevanjem	26
4.3. „Dečiji svatovi“	28
5. IGRE PRSTIMA	30
6. TAPŠALICE	32
7. ZABAVLJALICE	35
8. RUGALICE	36
9. PJESME	39
9.1. Tradicijske dječje pjesme.....	39
9.2. Utjecaj škole na pjesme	42
10. PLESOVI	46
11. DIVOJAČKO I MOMAČKO DOBA.....	51
12. ZAKLJUČAK	54
LITERATURA	56
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	57

Sažetak

Današnji se čovjek uvelike razlikuje od onoga prošloga stoljeća, ponajprije po raznim mogućnostima virtualnog izražavanja. Djeca današnjice većinu vremena provode koristeći razne oblike tehnoloških pomagala za zabavu (tablet, laptop, računalo, televizor...). Upravo takav oblik zabave sredinom prošlog stoljeća nije postojao. Djeca su se zabavljala igrajući se, plešući, svirajući te pjevajući. Sve tradicijske igre koje postoje izmislili su ljudi upravo kao izvor zabave i veselja, a najveći kreatori igara s pjevanjem, brojalica i plesova bila su i još uvijek jesu – djeca. Ovakve glazbene forme svrstavaju se u folklornu kategoriju stvaralaštva, odnosno u tradicijski glazbeni oblik izražavanja svojih osjećaja, misli i želja pa čak i strahova. Dječje stvaralaštvo uključuje proživljavanje različitih događaja, stvari, pojava ili osjećaja. Ukratko, djeca sva svoja zapažanja, iskustva (kakva god ona bila), želje i mogućnosti koriste prilikom stvaranja igre, brojalice, pjesme ili plesa. Sve ono što je djecu zanimalo i budilo im maštu, to su i opjevala u pjesmama ili prikladnim stihovima brojalica. Dječja mašta kao nepresušan izvor ideja upravo je ono što je poticalo djecu na stvaranje. Sama su stvarala pravila za određene igre, sama su stvarala rimu i sama su stvarala pokrete, bilo uz glazbu ili bez nje.

Tradicija nekog naroda, kronološki, potječe prvenstveno od djece koja su, bez obzira na manjak iskustva, mnogo doprinjela narodnom stvaralaštvu. Međutim, veliko bogatstvo jezika, brojalica te drugih glazbenih oblika, djeca su naučila od svojih starijih članova obitelji pa se može reći da se igre prenose s koljena na koljeno. Da bi se djeca razvila u kreativna bića, veliku ulogu imaju dakako odrasli članovi obitelji koji djecu odgajaju, potiču njihovo stvaralaštvo te ih uranjaju u pravo bogatstvo osjeta i doživljaja. Koje su sve tašunaljke roditelji pjevali djeci, koje su se sve igre igrale, koji su se plesovi plesali te koje su se brojalice koristile prilikom izbrojavanja u Baranji, malo je poznato široj folklornoj zajednici. U ovom radu posvetit ću se dječjoj glazbenoj baštini i ostavštini Baranje, onakvoj kakva je nekad bila te kakva bi trebala biti i sada.

Ključne riječi: dijete, folklor, tradicija, igra, ples, Baranja

Summary

There are a lot of differences in today's man then there were a century ago, notably in the great offer of the virtual expression of the mind. Nowadays children often spend their time using the most modern technology gadgets for entertainment. That kind of technology didn't exist in the past century and that is where a base of this paper begins. Children were having fun by making up songs, rhymes, dances, moves, games and melodies. All of the traditional games were made by humans as a source of fun and entertainment and the most important creators of the fun were (and still are) – children. Those kind of musical forms belong to the folklore category, that is to the traditional music form of expressing our feelings, thoughts, wishes and even fears. The creation of the children involves a mixture of experience and feelings. Shortly, children use all of their experience, wishes and possibilities for inventing a game, a song, a dance or a rhyme. Everything that was appealing to the children was sung by them. Children's imagination is an everlasting flow of ideas and that is exactly what powers them and pushes them to be creative. They made their own rules, their own rhymes, games and moves, with and without the music.

The tradition of a nation, chronologically, comes from children and they have contributed our tradition immensely, even without the experience. However, there is a great impact of parents on the children and for them to grow, there needs to be more support, motivation and a proper childcare in their upbringing. Children have learned plenty of games from their parents so in that case there can be said that the games were transferred from one generation to the other one. There is not much of the song, rhythms, and games written and known about the Baranja region. My goal is to investigate that region and to write down songs, rhymes, games and dances that were played by children of Baranja.

Key words: child, folklore, tradition, play, dance, Baranja

1. UVOD

Dječje igre s pjevanjem stvorene su od strane djece koja su tražila zabavu dok su njihovi stariji članovi obitelji obavljali svoje kućanske poslove. Tako su se djeca sastajala na ulicama odnosno *sokacima* te su se igrala raznih igara koje su izmislila. Nadalje, polaskom u školu djeca su stvarala još veći krug prijatelja te su se tako stvorile i veće grupe djece za igru. Kako nije bilo glazbe na ulici ili u školi, a djeca nisu znala svirati neki instrument, pjevali su te su time stvarali glazbu svojim glasom. Starija djeca znala su svirati diplice prilikom igara, međutim češća je bila situacija da se djeca igraju bez glazbe. Da bi se mogli igrati, potrebno je bilo odrediti uloge u igri pa su tako nastale i brojalice. Brojalica je vrsta ritmičkog govora te služi djeci za izbrojavanje prije neke igre (Gospodnetić, 2015).

Hrvatska Baranja nalazi se na sjeveroistoku Hrvatske omeđena Dunavom s istočne strane, Dravom s južne te mađarskom granicom sa zapadne i sjeverne strane. Taj ravničarski prostor poznat je i kao „Baranjski trokut“. Zbog svojeg geografskog položaja Baranja je vrlo dug period provela u izolaciji od utjecaja ostatka Hrvatske ili susjedne Srbije, a kako je stanovništvo često bilo podlegnuto mađarizaciji, Šokci starosjedioci trudili su se sačuvati bogato jezično, glazbeno te tekstilno bogatstvo i znanje koje su kako bi se što duže sačuvalo prenosili na svoju djecu učeći ih o važnosti čuvanja starih znanja i običaja. Zahvaljujući tome današnja Baranja predstavlja pravo vrelo starih hrvatskih znanja i običaja kojima pripadaju i dječje igre i pjesme. Stanovništvo Baranje danas je višenacionalno zbog čestih promjena vlasti, a najviše ima Hrvata, zatim Mađara, Srba i Roma. Narječje je štokavsko s ekavicom i ikavicom koje se podjednako koriste u svakodnevnom govoru. Prvi javnosti poznatiji zapisi baranjskih običaja iznešeni su '50-ih (Stjepan Stepanov i Ivan Ivančan) te '80-ih (Julije Njikoš) godina prošlog stoljeća. Sva tri autora bavila su se glazbenom građom Baranje te su zapisali običaje i načine pjevanja i sviranja, međutim vrlo je malo zapisa o dječjim igrama, brojalicama i pjesmama. U mom dosadašnjem djelovanju na području Baranje susrela sam se s većim brojem igara s pjevanjem te brojalicama. Zbog malog broja istraživanja glazbenog područja Baranje, odlučila sam provesti terensko istraživanje, ponajprije na području podunavske Baranje (Draž, Gajić, Topolje, Duboševica). Bez obzira na slabe i

gotovo nepostojeće zapise dječjih igara Baranje, Goran Knežević (Naše kolo veliko, 1993. g.) zapisao je nekoliko igara iz podravske Baranje. Ipak, i taj rad dosta je površan i nedovoljno izvoran zbog velikog broja ljudi koji su ponajprije bili učitelji pa su zapisi određenih igara pod velikim i vidljivim utjecajem škole te su izvorni tekstovi izmjenjeni ili zamjenjeni standardnim narječjem hrvatskoga jezika. Štoviše, čest je slučaj da Baranjski upravo zbog toga i takvoga načina bilježenja ne prepoznaju svoje pjesme zbog iskrivljenja jezika ili čak promjene melodija, a događa se i da se pogrešno bilježe lokacije mjesta u kojima su se određene pjesme pjevale. Nadalje, veliku ulogu u prikupljanju baranjskih podunavskih igara ima i Boban Đurić iz Topolja koji je detaljnije zapisao igre i običaje podunavske Baranje. U njegovom radu, većinski udio imaju motoričke igre, a u manjem su dijelu zapisane brojalice i dječje igre s pjevanjem. Ovim radom želim na jednom mjestu skupiti dosad poznate dječje igre s pjevanjem i brojalice podunavske Baranje. Skupila sam dosta brojalica i igara te svakim danom saznajem neke nove pjesme i igre. Bez obzira na moje zapise, još uvijek je Baranja dosta neistražen prostor lijepe naše domovine po pitanju svega što se tiče kulture baranjskih Šokaca. Možda ni nije neistražen, ali je vrlo malo zapisa o glazbenoj građi Baranje. Što je slučaj tome, ne znam i ne želim suditi, ali se nadam da sam barem jednim dijelom uspjela dječje baranjske igre s pjevanjem i brojalice izvući na vidjelo te ih možda i uvrstiti na popis dječjih igara s pjevanjem u sklopu kolegija Metodika glazbene kulture.

2. GLAZBENA BAŠTINA ŠOKACA U BARANJI

Šokci su svoje glazbeno nasljedstvo donijeli s prostora Bosne pod vodstvom franjevacu vjerojatno bježeći od Turaka. Primarna glazbala koja su se svirala, a sviraju se i danas jesu diplice i gajde. Diplice su glazbalo nalik fruli koje se izrađuje od suhe trske te ima jednostruki udarni jezičak. Nekada je to bila svirala od jednog komada gdje se pisak radio na cjevčici na kojoj su rupe za prebiranje, dok se danas izrađuje u dva dijela zbog jednostavnije izrade (pisak i prebiraljka). Kada se par diplica spoji na mješinu od kozje štavljene kože, zajedno s još nekoliko piskova (sveukupno 3 piska), bordunom i rogom dobiju se gajde. Gajde su glazbalo koje rijetko tko još svira u Baranji. Posljednji gajdaš prošloga stoljeća Marko Drventić Mikulašev iz Gajića umro je 2003. godine. Poslije njegove smrti Baranja je dobila 2 gajdaša, točnije gajdaša Filipa Golubova Cara iz Draža i gajdašicu Maju Kešić Masle iz Topolja koji se trude ne dopustiti Šokcima da zaborave da su se gajde svirale i da se sviraju još i sada. Tambure su u Baranju stigle utjecajem romskog stanovništva na Baranjce te su se velikom brzinom i proširile, a danas se sviraju u cijeloj Baranji te su potisnule gajde iz uporabe.

Po pitanju plesova, Šokci za ples kažu *igra*. *Igrali su* ponajviše u parovima ili trojkama, a neizostavno je i kolo. U prošlom stoljeću, djeca u današnjem smislu, igrala su u kolu tek kad su stasala za udaju ili ženidbu, odnosno kad su stasala do *momka* ili *divojke*. Ulaskom u pubertet i početkom zanimanja djevojaka za momke i momaka za djevojke, mladi plesači ulazili su u kolo te su se s vršnjacima i starijima nadmetali u pjesmi i plesu. Dječji plesovi znali su se igrati zimi kada bi se djeca skupljala po sobama. Također, djeca su uz pomoć mama i baka učila plesove odraslih, a na velike blagdane ulazila su u sredinu kola odraslih i stvorila svoje manje kolo te su pokazala što znaju i kako znaju *igrati* (Mihaljev, 2012). U novije vrijeme plesovi za odrasle učili su se u školi od strane učitelja koji je promatrao odrasle u igri te su djeca već vrlo rano znala igrati kolo, sitne bole, todore, ranče i ostale igre.

Od pjesama Šokci čini se najviše vole bečarce o raznim temama te pjesme u kolu kada mogu slobodno izraziti svoje veselje, tugu, zaljubljenost, ljubomoru ili bilo koju drugu emociju. Nadalje, uvijek se pjevalo uz rad da bi vrijeme brže prošlo, primjerice na polju, prilikom okopavanja, žetve ili nekog drugog posla, zatim u vinogradu prilikom

čuvanja i berbe grožđa. Pjesme su uvijek pjevane u sporom tempu koji je bio ljudima ugodan za izvođenje. Također, puno se pjevalo i u svatovima prilikom ispraćaja *snaje*, puta u crkvu i iz nje. Djeca su uglavnom slušala starije kako pjevaju te su tako usvajala pjesme, dok su svoje dječje pjesme pjevala uglavnom uz igru. Prije igre djeca su se izbrojavala te su tako dodjeljivala uloge jedan drugome.

3. BROJALICE

Brojalice su osnovno sredstvo podjele uloga u dječjim igrama. One imaju metar, ritam te ostale glazbene elemente, osim melodije i harmonije (Gospodnetić, 2015). Kod brojalice je najvažniji zadnji slog jer on određuje tko će od djece primjerice, biti lovac u igri "Lovice". Djeca obično stoje na krugu te jedno dijete koje je "hrabrije" ili zna brojalicu, broji djecu redom pokazujući kažiprstom na svako dijete na kružnici. Ne postoji pravilo u koju stranu dijete treba razbrojavati ostale. Na koje dijete stane zadnji slog, ono je odabrano za glavnu ili neku drugu ulogu u igri.

3.1. Tradicijske brojalice

U knjizi Gorana Kneževića (Šećem, šećem drotičko, 1988), samo je jedna brojalica s područja Baranje iz sela Gajić zapisana i izdvojena kao ona "koja je uspjela odoljeti utjecaju modernog doba i zadržati svoj prvobitni izvorni oblik." (Knežević, 1988, str. 10):

Trči bilo na kobilo
Ajde bilo večerati!
Neće mi se večerati,
ni po kući pogledati.
Red mi se voza,
Od mora do mora,
Od mora do biloga Dunava.
Kuk caru na vojskaru.
Car dovede divojkaru,
Pa uvede u kolo,
a kolo se raspe,
na mašini zaspe.
Šaguš, maguš, kočijaš.

Jelka Mihaljev (2012) rođena 1924. godine iz Draža zapisala je u svoju knjigu *Proletilo dvanaest golubova* većinu brojlica koje su joj kazivači s područja podunavske Baranje rekli ili kojih se ona sjećala. Pa se tako u knjizi može naći brojlica poput:

Sedi dida

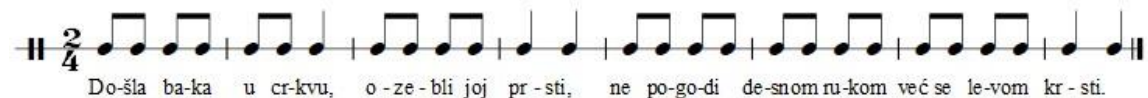

Se-di di-da na jen-de-ku, mi-če bra-dom na di-voj-ku. Oj di-voj-ko, di si bi-la? Ču-va-la sam
8
tur-ske gu-ske. A šta su ti Tur-ci da-li? Da-li su mi je-dno gu-se i to gu-se za-žme-ri-lo. Žme-rač!

Sedi dida na jendeku,
miče bradom na divojku.
Oj divojko, di si bila?
Čuvala sam turske guske.
A šta su ti Turci dali?
Dali su mi jedno guse
i to guse zažmerilo: ŽMERAC!

Ova brojlica služila je djeci za izbrojavanje prije igre *Žmere*. Ta igra zapravo je igra skrivača gdje glavnu ulogu ima onaj koji žmiri (*žmerac*), a ostali se skrivaju. Mihaljev (2012) navodi kako je ova brojlica zapravo pjesmica, ali se izgovara, a ne pjeva.

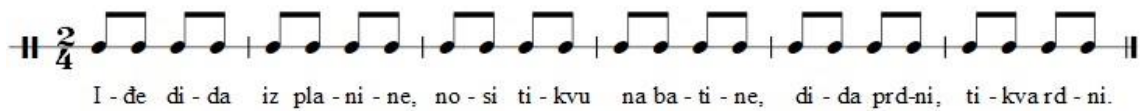
Došla baka

Do-šla ba-ka u cr-kvu, o-ze-bli joj pr-sti, ne po-go-di de-snom ru-kom već se le-vom kr-sti.

Došla baka u crkvu,
Ozebli joj prsti,
Ne pogodi desnom rukom,
Već se levom krsti.

Iđe dida

Iđe dida iz planine,
nosi tikvu na batine
dida prdni,
tikva rdni.

Ambure bambure

Ambure bambure,
ja se sakri za bure.
Opazi me jedan žandar¹
i zalipi jedan šamar.

Kazivač: Stipo Golubov, 1950., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 23.06.2018.

Brojalice *Došla baka*, *Iđe dida* i *Ambure bambure* šaljivog su karaktera te ih djeca lako zapamte. Brojalica *Došla baka* zapisana je i u knjizi Jelke Mihaljev.

Jedno drvo

Jedno drvo, drugo drvo,
dio lan, ditu lan,
di se vere kreketan,

¹ Policajac

krčkinja bačkinja zvekenac.

Opa cupa

Opa cupa banda² lupa,
Meštrovica³ gusku čupa,
A meštar⁴ se šeće
Pa gusku ogleđe.

Brojalice *Jedno drvo* i *Opa cupa* zapisao je Boban Đurić u svom radu *Dječje igre i plesovi Baranje* za potrebe *Seminara folkloru panonske zone* koji se održava u Vinkovcima. Te brojalice koristila su djeca u selima Topolje, Gajić i Draž.

3.2. Utjecaj škole na brojalice

Škola je bitan element života svakog čovjeka, međutim u prošlosti je to bila povlastica samo onih najbogatijih obitelji. Kako je vrijeme prolazilo, tako je i obrazovanje bilo dostupno čak i običnom seljaku. Time su i seoska djeca dobila priliku steći obrazovanje koje bi im koristilo u daljnjem životu. Učitelji su uz svećenike, u prošlim stoljećima bili najcjenjenije osobe u selu. Učitelja se slušalo, poštivalo i prihvaćao se svaki njegov savjet. Tako se najvjerojatnije prilikom provođenja glazbene kulture u školi moglo čuti učitelja kako pjeva određene pjesme i izgovara brojalice koje su djeca trebala zapamtiti. U određenim baranjskim pjesmama i brojalicama vidljiv je utjecaj škole koja je proširila korištenje nekih brojalica i pjesmica diljem tadašnje Hrvatske i njezinih susjednih zemalja (prostor bivše Jugoslavije).

² Banda=svirači, baranjski izraz za glazbeni sastav

³ Učiteljeva supruga

⁴ Učitelj

Jelka Mihaljev (2012) u navodi brojalice koje su djeca koristila prilikom izbrojavanja za igru *Žmere* od kojih se ističu dvije današnjoj djeci dobro poznate brojalice, a to su *Eci peci pec* i *En ten tini*.

Eci peci pec

The musical notation for 'Eci peci pec' consists of a single line of music with a key signature of one flat and a common time signature. The melody is composed of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes.

E - ci pe - ci pec, ti si ma - li zec, ja sam ma - la pa - pa - duš - ka, e - ci pe - ci pec

Eci peci pec,
 ti si mali zec,
 ja sam mala papaduška,
 eci peci pec.

En ten tini

The musical notation for 'En ten tini' consists of a single line of music with a key signature of one flat and a common time signature. The melody is composed of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes.

En ten ti - ni sa - va - ra - ka ti - ni sa - va - ra - ka ti - ka ta - ka bi - jam ba - jam bum!

En ten tini
 savaraka tini
 savaraka tika taka
 bijam bajam bum.

Nadalje, jedan od kazivača Stipo Golubov iz Draža pamti i brojalicu *Jedna vrana gakala* koju su on i njegovi prijatelji redovito izgovarali prilikom igranja na livadi. Njegova šogorica, Jela Varga iz Topolja pamti brojalicu *Išo meda u dućan* kojom su se djevojčice izbrojavale prije neke simboličke igre poput igre doktora, prodavača i slično.

Jedna vrana gakala

The musical notation for 'Jedna vrana gakala' consists of two lines of music. The first line is in 2/4 time and the second line is in 3/4 time. The melody is composed of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes.

Je - dna vra - na ga - ka - la i po po - lju ska - ka - la. O - tud do - đe
 6
 cr - ni kos i od - gri - ze vra - ne nos. Iš, vra - no, iš!

Jedna vrana gakala
 i po polju skakala.
 Otud dođe crni kos
 i odgrize vrane nos.
 Iš, vrano, iš!

Kazivač: Stipo Golubov, 1950., Draž
 Zapisala: Marija Ivanković, 23.06.2018.

Išo meda u dućan

The musical notation for 'Išo meda u dućan' is written on a single staff. It begins with a double bar line and a 2/4 time signature. The melody consists of eighth notes. There are two triplets of eighth notes, each marked with a '3' above the notes. The piece ends with a double bar line. The lyrics are written below the staff.

I - šo me-da u du-ćan, ni-je re-ko: Do-bar dan! Marš, me-do, van! Ni-si re-ko: Do-bar dan!

Išo meda u dućan,
 nije reko: Dobar dan!
 Marš medo van!
 Nisi reko: Dobar dan!

Kazivačica: Jela Varga, rođ. Jakšić, 1952., Topolje
 Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Jela Matanov, rođena 1933. godine iz Duboševice pamti brojalicu *Endele bendele* kojom su se djeca izbrojavala prilikom raznih igara.

Endele bendele

The musical notation for 'Endele bendele' is written on two staves. The first staff begins with a double bar line and a 2/4 time signature. The melody consists of eighth notes. There are two triplets of eighth notes, each marked with a '3' above the notes. The piece ends with a double bar line. The lyrics are written below the staff. The second staff begins with a double bar line and a '5' above the first note, indicating a five-measure rest. The melody continues with eighth notes and ends with a double bar line. The lyrics are written below the staff.

En - de - le ben - de - le ban - da svi - ra, me - ne dok - tor vi - zi - ti - ra
 pa me pi - ta šta me bo - li, ja mu ka - žem sr - ce mo - je!

Endele bendele,
banda svira,
mene doktor vizitira
pa me pita šta me boli,
ja mu kažem srce moje!

Kazivačica: Jela Matanov, 1933., Duboševica

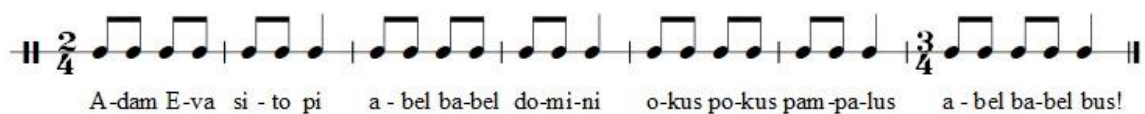
Zapisala: Marija Ivanković, 13.8.2018.

Ove brojalice mogu se pronaći i u drugim krajevima Hrvatske, ne samo u Baranji. Prema tome, može se pretpostaviti da su ove brojalice djeca usvojila u školi gdje su učitelji igrajući se s djecom prenosili školsko znanje na njih učeći ih brojalice. Djeca su tim brojalicama vjerojatno dodala svoju osobnu notu kako bi se njihova brojalica razlikovala od one iz škole. Potrebno je još pomnije i dublje istražiti ovu pretpostavku.

3.3. Utjecaj crkve na brojalice

Veliku ulogu u životu Šokaca Hrvata imala je i još uvijek ima – crkva. Svaku nedjelju i blagdanima išlo se na misu te su se svi seljani uredili u najljepše ruho. Kao dokaz za to postoje (a koriste se i danas za prikaze običaja) svečane baranjske nošnje koje se oblače za posebne crkvene prigode. I djeca su imala svoje ruho predviđeno za crkvu i njene godove. Mlađa djeca, ponajprije ona predškolskog uzrasta, nisu toliko razumjela misu zbog latinskog jezika na kojem se ona služila sve do 1971. godine. Međutim, jezik im se dopao pa su osmislila i neke brojalice na temu onoga što su čula u crkvi ili su im njihovi članovi obitelji pričali. Jedna od brojalica toga doba koju je zapisao Boban Đurić, s područja podunavske Baranje je i *Adam Eva*.

Adam Eva

A-dam E-va si - to pi a - bel ba-bel do-mi-ni o-kus po-kus pam-pa-lus a - bel ba-bel bus!

Adam Eva sito pi
Abel babel domini
Okus pokus pampalus
Abel babel bus.

3.4. Utjecaj mađarskog jezika na brojalice

Kao i crkveni utjecaj, vidljiv je i utjecaj mađarske vlasti na baranjske brojalice. Poput latinskog jezika, djeca također nisu razumjela mađarski jezik, a bila su primorana učiti ga i koristiti ga unutar škole. Kao vid zabave i šale na račun mađarskog jezika, djeca su osmislila i brojalice koje zvukom podsjećaju na taj njima strani jezik, poput brojalice *Eđedin beđedin* s područja podunavske Baranje koju je zapisao Boban Đurić:

Eđedin beđedin

Eđedin beđedin i - bor na-bor o-kor bo-kor le-đer va-sor korikoš fic-koš tu-roš to-moš pec!

Eđedin beđedin
Ibor nabor
Okor bokor
Leđer vasor
Korikoš fickoš
Turoš tomoš pec.

Jela Varga sjeća se brojalice *Buj buj zelde* kojom su se djevojčice izbrojavale najčešće prilikom igre s pjevanjem *Ide majka s kolodvora*. Kako kaže, ovu brojalicu čula je zajedno s djevojčicama iz susjedstva kao pjesmu, međutim dopala im se te su ju uz pokušaj reproduciranja mađarskog jezika prilagodile u brojalicu.

Buj buj zelde

Buj buj zel - de zel-de ve - leč - ke mi-to vo-no zor-on ko-to ča-bu-lja-to kroj - to.

Buj buj zelde,
zelde velečke,
mito vono
zoron koto
čabuljato krojto.

Kazivačica: Jela Varga, rođ. Jakšić, 1952., Topolje

Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Još jednu brojalicu pod utjecajem mađarskog jezika kazao mi je Filip Golubov iz Draža koji kaže kako su se ovom brojalicom naziva *Eđ, keti* razbrojavala djeca u školi u doba dok je on pohađao osnovnu školu.

Eđ, keti

Eđ, keti,⁵
muva leti,
žaba pljiva,
vodu riva.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž

Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

⁵ U mađarskom jeziku brojevi 1 i 2 jesu *egy* (eđ) i *kettő* (ketu/keti) pa su djeca najvjerojatnije prema tome i izmislila brojalicu. Nepobitna je sličnost između mađarskog jezika i dječjeg izraza brojeva.

4. IGRE S PJEVANJEM

Igre s pjevanjem bile su, a i još uvijek jesu, omiljena dječja aktivnost, bilo na otvorenom ili zatvorenom prostoru. *Po šokáčki* se igra kaže *sigra*, jer pojam *igra* označava ples. Zašto *sigra*, nikome nije poznato pa ni samim Šokcima. No zbog takve podjele u daljnjem tekstu koristit ću se šokačkim izrazima kako bih ostala što vjernija izvornom tumačenju. Sigralo se uglavnom tijekom zime u zatvorenom prostoru, kada su djeca bila kod kuće zbog nemogućnosti sigranja na hladnoći na otvorenom (*na ulice*). Dok su odrasli pravili *prela* (druženja), djeca su se sigrala.

4.1. Tradicijske igre s pjevanjem

Jelka Mihaljev (2012) u svojoj knjizi spominje sigru "*Jež*". Djeca su u kolu, a jedno dijete je *jež* te je ono u sredini. *Jež* se odredi brojalicom. Svi pjevaju, a kad pjesma završi, *jež* poljubi koga hoće te taj poljubljeni postaje *jež*. Sigra je zapisana u Branjin Vrhu. Nažalost, melodija nije zapisana. Ovu sigru sigrala su uglavnom starija djeca koja su počela gajiti osjećaje prema suprotnom spolu. Drugim riječima, djeca su uglavnom birala svoje simpatije - djevojčice su birale dječake, a dječaci djevojčice.

Sedi ježa u ora'u,
Ježole, dragole, dragi brate moj.
Pa poskoči kako 'oćeš!
Ježole, dragole, dragi brate moj.
Pa poljubi koga 'oćeš!
Ježole, dragole, dragi brate moj.

U knjizi Gorana Kneževića (Naše kolo veliko, 1993) nalaze se igre s pjevanjem iz Baranjskog Petrovog Sela, odnosno iz podravskog dijela Baranje, od kojih su tradicijske igre *Medved bere jagode* i *Slipi miš*. Te su se sigre sigrale i u Topolju pod nazivima *Medo bere jagode* i *Slipi miš, kukuriš*. U podunavskim inačicama, neznatna je

razlika u tekstu kod sigre *Slipi miš, kukuriš*, međutim velika je razlika u melodiji i tekstu kod igre *Medo bere jagode*.

Slipi miš
(Baranjsko Petrovo Selo)

KAZIVAČ: BRDARIĆ STJEPAN, 1902.
BARANJSKO PETROVO SELO, 1987.

*snimio: G. Knežević
transkripcija: D. Varga*

♩ = 93

Do - di mi sli - pi miš , sli - pi miš do - di mi , pro - di mi
kroz ze - le - nu šu - mi - cu ta - mo va - mo di se mi si -
gra - mo sku - vaš ću ti ša - pre pa - pre i pa - pre - ne ri - be.

Slika 1. Zapis igre s pjevanjem *Slipi miš* (Knežević, 1988, str. 19)

Ova sigra bila je popularna među dječacima, a sigrala se u predvečerjima ljetnih mjeseci. Dječaci bi izabrali granu duljine oko 2 metra koja bi imala lišća na kraju te bi s njom trčali, pjevali i lovili šišmiše. U Baranjskom Petrovom Selu, dječaci su bacali pijesak u zrak kako bi namamili šišmiše koji su u potrazi za hranom.

Sigru i tekst pjesme *Slipi miš, kukuriš* zapisao je Boban Đurić u svom radu. Melodija nije zapisana, a kazivači koje sam ispitivala ne sjećaju se iste.

Slipi miš, kukuriš
ne 'di tamo već ovamo
di se mi sigramo.

Medo bere jagode je sigra koju su djeca mlađe predškolske dobi obožavala igrati. U podunavskoj Baranji ova se sigra igrala kao dječje kolo gdje se djeca drže za ruke dolje. Smjer kretanja kola nije strogo zadan, iako Đurić (2010) u svom radu navodi kretanje kola u smjeru kazaljke na satu. Sigra ima tri dijela koraka. Na prvu strofu djeca

hodaju u metru, na drugu strofu djeca koračaju u bržem tempu te se na zadnji dio svakog stiha napravi trokorak. Na treću strofu rade se poskočni koraci s težinom na prvoj dobi. Koraci se izvode u istom tempu kao i u prethodnoj strofi. Riječi *Iju ju*, djeca *podvikivu*⁶, a stih *I pesma se svršila* izgovara se u metru prirodnom intonacijom dječjeg govora.

Medo bere jagode

Me-do be-re ja-go-de, u ši-ro-ke me-ri-ce, o-tud i-đu ča-u-ši pa me-dve-da za u-ši, ne-ka me-do
 10 **accel.**
 pla-ka-ti, mi će-mo ti že-ni-ti, li-si-ce mu svi-ra-le tra la la, bi-le gus-ke i-gra-le tra pa trap,
 19
 Zec ko-lo vo-di-o i ju ju, ću-ran bar-jak no-si-o puć pu-ruć, ko-koš-ka se
 26
 pe-la na čan-di-ju sne-la, čan-di-ja se sru-ši-la i pes-ma se svr-ši-la.

Medo bere jagode,
 u široke merice,
 otud idu čauši
 pa medveda za uši,
 neka medo plakati,
 mi ćemo ti ženiti,

lisice mu svirale *tra la la*,
 bile guske igrale *tra pa trap*,
 zec kolo vodio *iju ju*,
 ćuran barjak nosio
puć puruć,

⁶ Podvikivanje (baranjski izraz)=juškanje/jujuškanje/podcikivanje je način glasovnog izražavanja gdje se snažnim potiskom zraka na glasnice i nepce proizvodi cijukavi kontrolirani ton.

kokoška se pela
na čandiju⁷ snela,
čandija se srušila
i pesma se svršila.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanović, 2.7.2018.

Ne postoji zapis kako se sigra sigrala u podravskom dijelu Baranje, postoji samo tekst i notni zapis sigre koju je zapisao Goran Knežević (Naše kolo veliko, 1993). Bez obzira na notni i tekstualni zapis koji postoji, današnja djeca iz Baranjskog Petrovog Sela ne sigraju se tako, nego plešu plesove koji su namjenjeni za odrasle osobe. Zašto je to tako, ne zna se, međutim sve kreće od voditelja koji djecu uče plesove i sigre pa možda voditelji ne znaju te sigre. Upitno je, dakle, je li se ova sigra zaista sigrala u podravskoj Baranji ili je ona donešena misleći kako će ju djeca prihvatiti. Potrebno je bolje istražiti o čemu se zapravo radi te koje su igre zaista postojale u podravskoj Baranji, a koje su ljudi donijeli na ovo područje. S obzirom da većine kazivača koji su Kneževiću kazivali sigre i pjesme više nema, bit će gotovo nemoguće naći nekoga tko se sjeća igara i pjesama podravske Baranje, onakvih kakve su zaista bile.

Medved bere jagode
(Baranjsko Petrovo Selo)

KAZIVAČ:
BRDARIĆ STJEPAN, 1902.
BARANJSKO PETROVO SELO, 1987.

*zapisao: G. Knežević
transkripcija: D. Varga*

♩ = 167

Med-ved be-re ja-go-de, med-ved be-re
ja-go-de, med-ved be-re. ja-go-de — .

⁷ Čandija=polica

Slika 2. Zapis igre s pjevanjem *Medved bere jagode* (Knežević, 1988, str. 18)

Medved bere jagode,	Tješila ga lisica,	Ići ćemo na vašar,
U široke mjerice,	Kurjakova sestra.	Kupit ćemo čizmice,
Otud idu čauši	Nemoj, medo,	Na čizmice štiklice,
Pa medvjeda za uši.	plakati.	Pa ćemo te ženiti.
Medved stane plakati,	Danas sutra Vidov-	Uzećemo lisicu,
Pa se njima moliti.	dan.	Kurjakovu sestricu.

Sigra naziva *Oj šubliko, šubliko* sigrala se u podunavskoj Baranji. Sigra je ekvivalent igri *Sedam godin' okolo* ili *Sedam godin' u kolu* koja se igrala na području Zagrebačkog polja. Pravila igre ista su kao i kod tih igara: djeca se drže za ruke dolje u kolu. Kolo se može kretati u smjeru kazaljke na satu ili obrnuto. Čije se ime prozove to se dijete okrene leđima prema sredini kola i nastavi se kretati zajedno s djecom u smjeru u kojem se kolo kreće. Kada dođe red na dijete koje se prvo okrenulo, ono se opet okreće prema sredini kola kada čuje svoje ime te se tako redom sva djeca ponovo okreću onako kako su igru i počela. Kada se i zadnje dijete okrene u početni položaj, tada sigra završava. Postoji i druga varijanta ove sigre gdje se djeca kreću u metru dva koraka u lijevo, a zatim dva koraka u desno te se na taj način kolo uvijek vraća na početnu poziciju.

Oj šubliko, šubliko

Oj šubliko, šubliko,
 šublik veli ja,
 i ta Eva⁸ do tebe,
 šublik veli ja.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž

⁸ Otpjeva se ime djeteta koje je na redu da se okrene.

Zapisala: Marija Ivanković, 2.7.2018.

Katarina Katušin iz Draža sjeća se da joj je baka pričala kako je ona kao mala sigrala sigru *Širi, širi*. Ta sigra također je prisutna i kod Šokaca u Slavoniji te su pravila sigre ista i za baranjsku varijantu. Ova sigra ekvivalent je sigri *Oj šubliko, šubliko*. Sigra se u kolu te se djeca drže za ruke dolje. Smjer kola nije strogo određen, a kolo se kreće u metru. Čije ime djeca otpjevaju, to se dijete okrene za 180°, odnosno više nije okrenuto licem prema sredini kola, nego leđima. Sigra se nastavlja dalje dok se sva djeca ne okrenu prvo leđima, a zatim licem prema sredini kola kao što su bila okrenuta na početku sigre.

Širi, širi

Širi, širi,
vezeni peškiri,
bosa ja, bosa ti,
okreni se Mando⁹ ti!

Kazivačica: Katarina Katušin, 1997., Draž

Zapisala: Marija Ivanković, 26.8.2018.

U podunavskoj Baranji, sigrala se i sigra koja je ekvivalent igri *Igra kolo*. Ta sigra zove se *Vankušića*. Sigra je predviđena za jednak broj djece zbog svoje biračke naravi. To znači da se u ovoj sigri moglo vidjeti tko se kome sviđa. Dječaci su birali djevojčice i obratno. Sigra se u kolu, a djeca se drže za ruke dolje. Smjer kretanja nije strogo zadan. Brojalicom se odredi tko će prvi nositi *vankušić*¹⁰. To dijete kreće se u suprotnom smjeru od smjera kretanja kola. Na zadnji stih dijete daje vankušić onome tko mu se sviđa te zajedno dolaze na sredinu kola. Vankušić se stavi na pod, a izabrani par klekne na njega te se poljube u obraz. Zatim to odabrano dijete bira drugoga i tako

⁹ Otpjeva se ime djeteta koje se okreće.

¹⁰ Vankušić=jastučić

redom. Jedino je pravilo da se ne bira istu djecu više puta, nego nekoga tko još nije bio izabran. Ovo pravilo zapravo su postavila djeca koja nisu bila toliko zapažena zbog svog mirnog karaktera jer su silno željela biti odabrana. Ovo pravilo primjenjuje se i danas, no djeca ovu sigru više ne sigraju spontano, nego samo u folklornim društvima. Jednu varijantu teksta ove sigre iz Topolja zapisao je Boban Đurić, međutim nije zapisao melodiju. Melodiju sigre i drugu inačicu teksta iz Draža i Gajića kazala mi je djevojka Viktorija Katušin rođena 2001. godine iz Draža koja je ovu sigru naučila u osnovnoj školi na folkloru kao izvannastavnoj aktivnosti od profesorice Eve Balatinac iz Gajića.

Sigramo se vankušića

Si - gra - mo se van - ku - ši - ća i u ko - lu di - voj - či - ca,
 5 lju - bi, lju - bi, ne dan - gu - bi, ko - ga o - ćeš tog po - lju - bi!

Sigramo se vankušića
 i u kolu divojčica,
 ljubi, ljubi, ne dangubi,
 koga 'oćeš tog poljubi!
 Sigramo se vankušića
 i u kolu Stipa¹¹ igra,
 ljubi, ljubi, ne dangubi,
 koga 'oćeš ti poljubi!

Kazivačica: Viktorija Katušin, 2001., Draž

Zapisala: Marija Ivanković, 19.8.2018.

Sigra *Ćoro* tipična je šokačka sigra koju sigraju i djeca u Slavoniji. Sigru je zapisao Boban Đurić, a zapisana je u selu Topolje. Sigra se danas izvodi samo za

¹¹ Otpjeva se ime djeteta koje bira.

potrebe scenskog prikazivanja *sigranja dece*. Djeca stoje na krugu. Brojalicom se odredi tko će biti *ćoro*. Rekvizit koji se koristi u ovoj sigri je marama koja se poveže *ćori* na oči da ne vidi. Dok pjevaju, djeca stoje oko *ćore* i vrte ga tako da ga dezorijentiraju i zbune. Na refren, djeca zaustave *ćoru* i plješću u metru. Kad je pjesma završila, *ćoro* traži oko sebe i dotiče jedno dijete te pogađa tko je to. Ako pogodi tko je to, *ćoro* i dijete mijenjaju mjesta. Ako ne pogodi, igra se dalje, a on ostaje *ćoro* dok god ne pogodi tko je to. Druga varijanta sigre je da se djeca drže za ruke dolje. Smjer kretanja kola nije određen. Na refrenu, djeca plješću u metru. *Ćoro* stoji na mjestu i čeka kraj pjesme da bi mogao prepoznati neko dijete.

Ćoro

Ćo - ro, ćo - ro, slu - šaj sa - da ka - ko pe - va no - va mla - da.

9 Pa po - go - di 'ko je to, ne bil' do - šo na me - sto. na me - sto.

Ćoro, ćoro, slušaj sada
kako peva nova mlada.

**Pa pogodi ko je to,
ne bi l' došo na mesto.**

(Podebljani tekst se ponavlja.)

Sigra koja se sigrala i u podravskoj i u podunavskoj Baranji je sigra *Berem, berem grožđe*. Jedina razlika u tekstu postoji u imenovanju čuvara grožđa, dok je glavna melodija i ostatak teksta isti. Pravila sigre su da se brojalicom odredi tko će biti *bokter/čuvar/čiča*¹². U podravskoj Baranji sigra se sigra na krugu, dok se u podunavskoj Baranji sigra u slobodnoj formaciji, ali tako da *bokter/čuvar/čiča* stoji nasuprot ostale

¹² *Bokter* je stariji naziv za čuvara u podunavskoj Baranji. S vremenom su djeca prihvatila školski naziv za boktera te se u novije vrijeme koristio izraz *čuvar*. U podravskoj Baranji se koristio naziv *čiča* koji nije nužno označavao čuvara.

djece. Kad pjesma završi djeca se razbježe, a bokter/čuvar/čiča ih lovi. Koje dijete ulovi, taj je bokter. Zadnji stih pjesme se izgovara poput recitacije u metru.

Berem, berem grožđe

Be-rem, be-rem grož-đe dok bok-ter ne do - đe, a kad bok-ter do - đe, o-bra-no je gro - žđe.

Berem, berem grožđe
dok bokter ne dođe,
a kad bokter dođe,
obrano je grožđe.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 2.7.2018.

Berem, berem grožđe

Be-rem, be-rem grož-đe dok či - ča ne do - đe, a kad či - ča do - đe, o-bra-no je gro - žđe.

Berem, berem grožđe
dok čiča ne dođe,
a kad čiča dođe,
obrano je grožđe.

Kazivačica: Slađana Golubov, rođ. Santl, 1974., Torjanci
Zapisala: Marija Ivanković, 2.7.2018.

Strina rodo, kud se šećeš sigra je zapisana u selu Torjanci, a zapisao ju je Boban Đurić. Tko je kazivač te kada je sigra zapisana, Đurić u svom radu nije naveo, kao ni melodiju. Filip Golubov kazao mi je melodiju ove sigre. Kako Filip kaže, djeca su i u Dražu u folklornoj sekciji sigrala ovu sigru, a naučio ih je Đurić. S druge strane, može se

napraviti poveznica sa sigrom istog naziva i sličnog teksta koja potječe iz Slavonije. Nije poznato kako se ova sigra našla na tlu Baranje, no postoje dvije pretpostavke. Prva ukazuje kako je ova sigra izvorna *šokačka*. Već je prije spomenuto kako su Šokci došli iz Bosne na prostor Hrvatske te su se raselili na današnji prostor Slavonije, Baranje, Srijema i Bačke. Stoga, ova sigra najvjerojatnije potječe iz vremena prije doseljenja. Druga pretpostavka kazuje kako je moguće da je ova sigra došla na područje Baranje preko učitelja koji su dolazili iz raznih krajeva Hrvatske pa tako i Slavonije. Djecu je učitelj učio ovu sigru, ona im se dopala te su ju rado izvodili.

Sigra se tako da se djeca drže za ruke dolje na kružnici. Ta djeca su u ulozi *žaba*. Smjer kretanja nije strogo zadan. Jedno dijete je u sredini kola te se kreće u suprotnom smjeru od okretanja kola. Ono glumi *rodu*. Na stihove "Glavu, vrat podižeš", *roda* klima glavom gore-dolje. Od stiha "Skoč'mo, skoč'mo, skoč'mo svi", *žabe* skaču u doskocima do kraja pjesme, a *roda* maše krilima. Kada pjesma završi, *roda* hvata jednu *žabu* te sada *žaba* postaje *roda*, a *roda* *žaba*.

Strina rodo

♩ = 90

Stri - na ro - do, kud se še - ćeš, za - što ta - ko gor - dol ti, gla - vu, vrat po - di -

12

- žeš, kle - pe, kle - pe, kle - pe - ćeš, po ba - re se še - ćeš? Skoč'-mo, skoč'-mo,

23

skoč'-mo svi, a ti, ro - do, po - le - ti, po - le - ti, jed - nu ža - bu uh - va - ti!

Strina rodo, kud se šećeš,
zašto tako gor – dol ti,
glavu, vrat podižeš,
klepe, klepe, klepećeš,

po bare se šećeš?
Skoč'mo, skoč'mo, skoč'mo svi,
a ti, rodo, poleti, poleti,
jednu žabu uhvati!

4.2. Utjecaj škole na igre s pjevanjem

Kao i kod brojalice, škola je ostavila trag i u igrama s pjevanjem, odnosno *sigrama*. Neke sigre i nose naziv *školcke sigre*¹³ prema mjestu sigranja. Školski utjecaj najvidljiviji je u općepoznatoj dječjoj igri *Ringje raja*.

The image shows a musical score for the game "RINGE, RINGE RAJE". The title is in bold, followed by "(Baranjsko Petrovo Selo, Baranja)". Below the title, it says "Stjepan Brdarić, r. 1902, Baranjsko Petrovo Selo" and "Baranjsko Petrovo Selo, 1987.". On the right side, it says "Snimio: E. Merdić" and "Transkribirao: D. Varga". The score is written on three staves. The first staff has a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a time signature of 2/4. It starts with a tempo marking of quarter note = 87. The lyrics are: "Rin-ge, rin-ge, ra - je, pe - če ba - ba ja - je." The second staff continues the melody with lyrics: "A - ko ni - je pe - če - no, u - dri ba - bu u če - lo." The third staff ends with lyrics: "U - šu šu, šu." Below the staves, there is a short text block: "Ringje, ringje, rajje, peče baba jaje. Ako nije pečeno, udri babu u čelo. Ušu šu, šu."

Slika 3. Zapis igre s pjevanjem *Ringje, ringje raja* (Knežević, 1993, str. 117)

Ovu sigru sigrala su mlađa djeca. Uхватила su se u kolo za ruke te su koračala u metru. Na riječi "u šu šu šu", svi u kolu čučnu okrenuti prema sredini kola (Knežević, 1993).

Jelka Mihaljev (2012) zapisala je tu varijantu sigre i u podunavskoj Baranji uz male preinake teksta, međutim navela ju je kao uspavanku, a ne kao sigru. Ne zna se je li se nekada sigrala ta varijanta sigre, ali se zna da su djeca ipak više prigrlila općepoznatu varijantu sigre. Siga se u kolu. Nije strogo određen smjer kretanja kola. Na riječ *čuč* djeca čučnu okrenuti prema sredini kola.

¹³ Školske igre

Ringe, ringe raja,
pekla baba jaja,
ako nije pečeno,
babu ćemo u čelo.

Ringe, ringe raja

Rin-ge, rin-ge ra - ja, do-šo či-ka Pa - ja i do-ne-o ja - ja Jed-no ja-je muć, a mi de-ca čuć.

Ringe, ringe raja,
došo čika Paja
i doneo jaja.
Jedno jaje muć,
a mi deca čuć.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 2.7.2018.

Janja Golubov iz Topolja pamti da su se djevojčice sigrale uz sigru *Mačak*. Sibra ima ista pravila kao i igra *Ide maca oko tebe*; brojalicom se odredi tko je *mačak*, a ostala djeca posjedaju u krug. *Mačak* tada hoda okolo u razini dječjih leđa s rupčićem u ruci te neprimjetno ispušta rupčić nekom djetetu iza leđa. Ako dijete prati sigru, tada će uzeti rupčić i loviti *mačka*. Ako ga ulovi tada *mačak* ostaje isti, a ako ga ne ulovi, on postaje *mačak*. Ukoliko dijete ne primjeti da mu je iza leđa rupčić, tada ulazi u kolo i preskače jedan krug sigre. Tekst sigre ide ovako:

Moj je mačak slomio nogu,
nije mog'o doći domu.
A bio je lijepi maleni,
imao je repić šareni.

Kazivačica se ne sjeća melodije, međutim sjeća se da su tu sigru kao djeca naučili u školi. Ona ovu sigru pamti kao recitaciju, međutim djeci se svidio tekst pa su na njega smislila i melodiju te su umjesto igre *Ide maca oko tebe*, sigrali ovu sigru. Vidljivo je iz teksta da potječe iz škole zbog ijekavice koja se u Baranji nije koristila osim u svrhu izražavanja unutar škole.

Nadalje, kazivačica Jela Matanov iz Duboševice pamti sigru *Mučaka* koja se sigra prema općim pravilima igre *Ide maca oko tebe*. Ona ovu igru pamti bez melodije, međutim melodija je vjerojatno postojala.

4.3. „Dečiji svatovi“

U Baranji, kao i u ostalim dijelovima Hrvatske, djecu je jako zanimala „svadba“. Taj životni događaj nije bio poseban i interesantan samo odraslima, nego i djeci. Pretpostavlja se kako je to zbog opće vesele atmosfere koja vlada među ljudima, zbog pjesme i plesa, ali i nakićenih i bogato spremljenih svatova. Većina kazivača sjeća se kako su se *sigrali svatova* kad su bili djeca, međutim malo je onih koji se sjećaju što se od pjesama pjevalo.

U ljetno doba, najčešće za vrijeme školskih praznika, vršilo se žito i obavljali su se drugi poljoprivredni poslovi. Tada odraslih članova obitelji tijekom jutra i popodneva nije bilo kod kuće te su se djeca iz susjedstva zabavljala tako da su *pravila svatove*. Sastali su se u nečijem *dvoru*¹⁴ te su se dogovarali što im sve treba za svatove te tko će imati koju ulogu. Uloge su se dodjeljivale tako da su se djeca sama ponudila da budu *snaja*, *đuvegija*, kum, kuma, *reduše*¹⁵ itd. Ta djeca uglavnom su bila odvažnija i smjelija od ostale djece. Najbitnije od svega bilo je veselje. Kazivači se sjećaju da su *podvikivali* i pjevali iz sveg glasa, iako je, prema njihovim riječima, uglavnom bilo više deranja, nego pjevanja. Pjevali su se razni bećarci, a sredinom prošlog stoljeća uglavnom su to

¹⁴ Dvor=dvorište

¹⁵ Reduše=kuharice, dvorkinje, one koje poslužuju goste

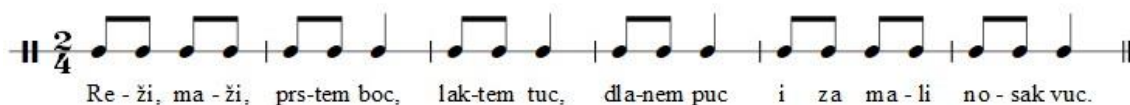
bile starogradske i popularne pjesme. Pojava radija potisnula je izvorne pjesme u drugi plan te su se više pjevale komponirane pjesme koje su djeca imala priliku čuti na radiju.

Za potrebe scenskog prikaza *dečijih svatova*, djeca osnovne škole Draž danas uz dječje igre s pjevanjem plešu i plesove odraslih poput *Todore*, *Sitne bole*, *Ajde care pogodi* itd. Cijeli je prikaz svatova identičan izvornom svadbenom običaju. Neke današnje bećarce izmislila su djeca uz poticaj učiteljice Eve Balatinac. Ti bećarci šaljivog su karaktera te su tekstom prilagođeni dječjoj svakidašnjici.

5. IGRE PRSTIMA

Istražujući po terenu, samo su dvije kazivačice, Jela Marković iz Topolja i Jolanka Grgić iz Duboševice, znale i sjećale se igre prstima za djecu jasličke dobi. Zanimljivo je kako igre prstima rijetko tko od kazivača koji su živjeli u bogatom izvornom glazbenom okruženju pamti. Razlog toga vjerojatno je prerana dob kazivača kada se te igre zapravo izvode. Oni koji pamte bili su najvjerojatnije starije vrtičke dobi i čuli su ih od roditelja koji su se igrali s njihovom mlađom braćom i sestrama.

Reži, maži

Reži, maži, prstem boc,
laktem tuc, dlanem puc,
i za mali nosak vuc.

Kazivačica: Jela Marković, rođ. Knežević, 1943., Topolje

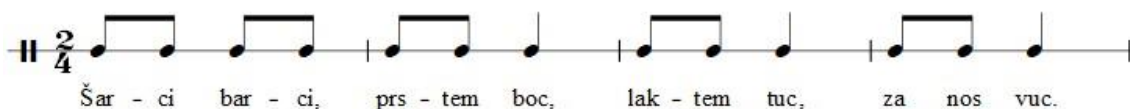
Zapisala: Marija Ivanković, 29.06.2018.

Objašnjenje:

Izgovarajući tekst, na djetetovom dlanu izvodimo radnje redom. Na *reži*, rubom svog dlana prelazimo preko otvorenog dlana djeteta; na *maži*, svojim dlanom pomilujemo dlan djeteta; na *boc*, svojim kažiprstom dotaknemo djetetov dlan; na *tuc*, svojim laktom taknemo djetetov dlan; na *puc*, pljesnemo svojim dlanom o djetetov dlan; a na *vuc*, povučemo dijete lagano za nos.

Jolanka Grgić iz Duboševice sjeća se igre prstima koju je ona zapamtila kao djevojčica dok su se ukućani i susjedi igrali s njom. Ova igra zapravo je varijanta igre *Reži, maži*, a zove se *Šarci, barci*.

Šarci barci

Šarci barci,
prstem boc,
laktem tuc,
za nos vuc.

Kazivačica: Jolanka Grgić, rođ. Pahert, 1964., Duboševica

Zapisala: Marija Ivanković. 22.8.2018.

Objašnjenje:

Na stih *Šarci, barci* kruži se prstom po dječjem dlanu; na *boc*, svojim kažiprstom dotaknemo djetetov dlan; na *tuc*, svojim laktom taknemo djetetov dlan; a na *vuc*, povučemo dijete lagano za nos.

6. TAPŠALICE

Roditelji su svojoj djeci od malena ugrađivali osjećaj za glazbu i ritam, a da toga nisu bili ni svjesni. Igrajući se s njima, njihovim ručicama i nožicama te pjevajući im, djeca su se umirila i slušala glas svoje majke (najčešće). Tapšalice se izvode tako da se ritmički plješće djetetovim ručicama (Kraljić, 2017). Knežević (1988) daje za primjer jednu tapšalicu Taši, taši kolo koja je navedena kao dječja igra s pjevanjem. Međutim, zbog svojeg karaktera, a naravno i danog opisa ove skladbe, ona ipak pripada tapšalicama.

TAŠI TAŠI KOLO
(Baranjsko Petrovo Selo, Baranja)

Stjepan Brdarić, r. 1902, Baranjsko Petrovo Selo
Baranjsko Petrovo Selo, 1987.

Snimio: G. Knežević
Transkribirao: D. Varga

The image shows a musical score for the song 'Taši taši kolo'. It consists of three staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked as quarter note = 68. The lyrics are written below the notes. The first two staves are in 2/4 time, and the third staff has a 3/4 time signature for the final triplet. The lyrics are: 'Ta - ši, ta - ši ko - lo, i - de ma - ma do - ma, no - si I - vi si - su, pu - nu ču - tu - ri - cu. Je - zus Bo - go! To - li - ko ve - li - ku!'.

Slika 4. Zapis tapšalice *Taši taši kolo* (Knežević, 1988, str. 17)

Taši taši kolo, ide mama doma,
nosi Ivi sisu, punu čaturicu,
Jezus Bogo! Toliko veliku!

„Pjevajući ovu pjesmu, odrasli uhvate dijete za obje ruke i njima plješću u ritmu melodije. Na stih: »Toliko veliku!«, rašire ruke praveći krug.“ (Knežević, 1988, str. 17)

Kazivačica Jela Varga pamti tapšalicu koju su njezine majka i baka pjevale i izvodile dok je bila mala.

Tapu tapu tapuške

Ta-pu ta-pu ta-puš-ke, o-čla ba-ka u kruš-ke, ni do-ne-la ni jed-nu da se de-ca na-je-du.

Tapu tapu tapuške,
očla baba¹⁶ u kruške,
ni donela ni jednu,
da se deca najedu.

Kazivač: Jela Varga, rođ. Jakšić, 1952., Topolje

Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Filip Golubov prisjeća se pjesme, odnosno tapšalice koju je njemu prije spavanja pjevala njegova majka Slađana Golubov iz Torjanaca.

Rodo, rodo

Ro - do, ro - do, do - ne - si mi bra - cu, a - ko ne - ćeš bra - cu,
do - ne - si mi se - ku, a - ko neš ni se - ku do - bi - ćeš po re - pu!

Rodo, rodo,
donesi mi bracu,
ako nećeš bracu,
donesi mi seku,
ako neš ni seku,
dobićeš po repu!

¹⁶ Na ovome mjestu može stajati ime djeteta ili nekog člana obitelji, iako kazivač Filip Golubov pamti kako je njegova baka uvijek spominjala riječ *baba*.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Nadalje, Filip Golubov kazuje kako postoji još jedna tapšalica, ali je li to cijela tapšalica ili pak nedostaje drugi dio, ne zna sa sigurnošću reći. I drugi kazivači iz Draža i Topolja također pamte samo ovaj dio:

Ljulja, ljulja, ljuška

Ljulja, ljulja, ljuška,
na ljuljačke kruška.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Jolanka Grgić pamti tapšalicu *Vozi dida luka* koju i danas rado izvodi sa svojim unucima. Ovu tapšalicu znala je samo Jolanka iz Duboševica dok ostali kazivači iz Draža, Gajića i Topolja nisu čuli za nju ili je se ne sjećaju.

Vozi dida luka

Vozi dida luka,
ispod bare na dildale,
dil dil duk,
izvrni se didin luk.

Kazivačica: Jolanka Grgić, rođ. Pahert, 1964., Duboševica
Zapisala: Marija Ivanković, 22.8.2018.

7. ZABAVLJALICE

Kao i kod tapšalica, kazivači se ne sjećaju puno zabavljalice. Svi ukazuju na istu – *Iđe buva*. Izgovarajući tekst, prstima se prelazi od djetetove glave prema trbuhu te ga se na riječi *U gaće!* pošaklja po istom.

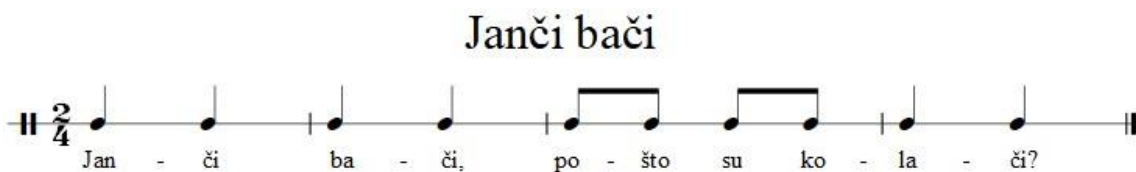

Iđe buva, kuda će?

Ona kaže: U gaće!

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Također, Janja Golubov iz Topolja prisjeća se igre *Janči bači* koja podsjeća na poznatu dječju igru *Okoš bokoš*. Pravila te igre ista su kao i kod igre *Okoš bokoš* – djeca svoje stisnute šake polažu u sredinu kruga te se brojalicom odredi jedno dijete. Dijete koje vodi igru izgovara tekst dotičući redom šake suigrača. Ono dijete na koje stane zadnji slog kaže neki broj, najčešće u rasponu od 0 do 10, ali starija djeca igraju i do 20 te se odbroji koliko je brojem određeno. Na čiju ruku stane zadnji broj, taj tu ruku sklanja te igra kreće dalje.

Janči bači¹⁷, pošto su kolači?

Kazivačica: Janja Golubov, rođ. Jakšić, 1954., Topolje
Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

¹⁷ Janči bači = iz mađarskog jezika dolazi ova fraza; *Janči* dolazi od imena Janoš, Janika; a *bači* označava gospodina, *gospona*, *stričeka*, *čiku*

8. RUGALICE

Rugalice su također dio glazbenog materijala kojim su se djeca služila, a služe se i danas. Bez obzira na svoj neprimjeren karakter, i u rugalicama je glazba pored teksta imala ključnu ulogu. Filip Golubov sjeća se rugalice koju su djeca govorila u školi, ali i izvan nje.

Tužibaba Reza

Musical notation for the song 'Tužibaba Reza'. It features a treble clef, a key signature of three sharps (F#, C#, G#), and a 2/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the staff.

Tu - ži - ba - ba Re - za do - biš ko - mađ me - sa, ak ti ni - je dost, do - biš još i kost!

Tužibaba Reza,
dobiš komad mesa,
ak' ti nije dost,
dobiš još i kost!

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Druga rugalica koju mi je također kazao Filip Golubov ima više ulogu zadirkivanja, nego rujanja. Koristila su ju djeca školske dobi kada su se stvarale prve simpatije. Kad se saznalo tko se kome sviđa, najčešće su dječaci zadirkivali djevojčice, ali i one zaljubljene dječake ovom rugalicom:

Stipa i Janja

Musical notation for the song 'Stipa i Janja'. It features a treble clef, a key signature of three sharps (F#, C#, G#), and a 2/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the staff.

Sti - pa i Ja - nja, za - ljub - lje - ni par, lju - bi - li se, gr - li - li

7
sve do po - la dva, kad je pro - šlo po - la dva, pu - ko kre - vet na - po - la.

Stipa i Janja¹⁸, zaljubljeni par,
ljubili se, grlili, sve do pola dva.
Kad je prošlo pola dva,
puko krevet napola.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 28.06.2018.

Nadalje, Filipov otac, Stipo Golubov mlađi (rođ. 1971.g.) iz Draža kaže kako su nekada u igri zadirkivali mlade momke i *divojke* ovom rugalicom:

Momak i divojka

Momak i divojka
jedu sirem krompa.
Kad su se najeli
bili su debeli!

Kazivač: Stipo Golubov, 1971., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 29.06.2018.

Djeca su zadirkivala zaljubljene pjevajući ovu melodiju, ali i razne varijante na prvu temu pa umjesto *h h h cis*, može stajati i *h h a cis* ili *h h gis cis*.

Eva Balatinac sjeća se rugalice *Mala beba* kojom su se djeca u njezino doba rugala jedan drugome.

Mala beba

¹⁸ Imena dvoje djece koja se sviđaju jedno drugome. Poredak imena nije određen.

Mala beba plače,
izgubila gaće,
mama će ju tući
ako dođe kući.

Kazivačica: Eva Balatinac, 1957., Gajić

Zapisala: Marija Ivanković, 22.8.2018.

9. PJESME

Pjesme gotovo svi kazivači pamte dok brojalice i igre s pjevanjem rijetko ostanu kome u sjećanju. Stoga je bitno spomenuti i tradicijske pjesme koje su djeca nekada pjevala i koje su ih roditelji naučili te one pjesme koje su djeca prisvojila iz škole.

Jela Marković iz Topolja kaže kako su nekada pjevali pjesmicu *Rodo, rodo*, međutim melodije se ne sjeća. Jesu li ovu pjesmu djeca izmislila ili su je naučila od roditelja, ne može se sa sigurnošću utvrditi.

Rodo, rodo,
rodila ti mama,
na Petrovo dana
tebe žaba i kornjāča,
mene pita i pogāča.

Kazivačica: Jela Marković, rođ. Knežević, 1943., Topolje

Zapisala: Marija Ivanković, 29.6.2018.

9.1. Tradicijske dječje pjesme

Tradicijske dječje pjesme iz Baranje uglavnom su vezane uz običaje poput *Ulica* ili *Fašanga*. *Ulice* je običaj vezan uz blagdan Svijećnica, a u Baranji se taj blagdan naziva *Marino*. Od Svijećnice pa do Poklada, svaku večer pale se vatre na čistini, dalje od kuća, *na ulice*. Najčešće *ulice* pale djeca pa kada zapale krijes od kukuruzovine, granja, trske i drugog otpada, pjevaju oko njega pjesmu *Oj, ulice baulice*. Ovaj običaj, kažu, održava se kao spomen Kristova progonstva te mu se na taj način osvjetljavao put, a pjesme su se pjevale kako bi zadržale progonitelje. Međutim, drugi iskaz jest da se paljenjem vatre selo čisti, a vatrom se plaše životinje koje se u potrazi za hranom približavaju selu te napadaju stoku (Mihaljev, 2012). Ovaj običaj zadržao se još jedino u Dražu u obitelji Golubov.

Zapisao: JULIJE NJIKOŠ

OJ, ULICE, BAULICE

Umjereno

iz Gajića

Oj, u-li-ce, ba-u-li-ce, na dvi strane ja-bu-či-ce...

Slika 5. Zapis pjesme *Oj, ulice, baulice* (Njikoš, 1996, str. 12)

Oj, ulice baulice,
na dvi strane jabučice,
a na treće sokol sedi,
sokol sedi i besedi:
A kud si se zarosio?
Jašio sam konja vrana
pa sam našo zlatnu granu,
pa sam odno kojundžije
da mi skuje troje ključe,
da otvorim bila grada
i da videm šta j' u gradu.
U gradu su devet braća
i deseta sestra Marta.
Svi se redom razgovaru,
a šta ćemo sestra Martom?
Komu ćemo seju dati,
'eli Suncu, 'el Mesecu?
Bolje Suncu neg Mesecu.
Sunce će nas ugrijati,
a Mesec će kumovati.
Kum, kum, kum,
ođe dida u podrum!¹⁹

¹⁹ Podcrtani dio teksta izgovara se u metru poput brojalice.

Fašange su Poklade. Poklade su dani pred Pepelnicu, odnosno Čistu srijedu. U Baranji su to tri dana: pokladna nedjelja, pokladni ponedjeljak te pokladni utorak. Najvažniji dan za djecu bio je pokladni ponedjeljak poznat i kao male poklade ili male *fašange*. Tada su se djeca spremala u *buše* odnosno maškare te su išla po selu od kuće do kuće. U svakoj kući pjevala su i *igrala*. *Igra se* kolo u jednostavnom metru pjesme. Djeca su nosila *košarke* za darove, a domaćini su ih darivali jajima, kobasicama, slaninom, a u novije vrijeme i novcem. U Dražu i Gajiću pjevalo se ovako:

Fašange poklade

Fa - šan - ge po - kla - de, sva - ki svo - je do - pa - de, a ja mo - je iz - gu - bi pa ga vi - še ne do - bi.

9

U re - du - še mas - ne u - še i ga - ra - va kri - la, o - pe' ću ja te - rat bu - še a - ko bu - dem ži - va.

Fašange poklade,
svaki svoje dopade,
a ja moje izgubi
pa ga više ne dobi.

U reduše masne uše
i garava krila,
ope' ću ja terat buše
ako budem živa.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 3.7.2018.

Kad su djeca otpjevala pjesmu, izgovarala su ritmički ove rečenice gazdama kuće:

Mi smo ču - li da ste kla - li ko - ba - si - ce na - di - va - li. A - ko će - te na - ma da - ti mi će - mo vam za - pe - va - ti.

Mi smo čuli da ste klali
Kobasice nadivali.
Ako ćete nama dati
Mi ćemo vam zapevati.

Kad su ih gazde darivali, onda su im djeca pjevala:

Ajde bako

Aj - de ba - ko, na ta-van po - la - ko pa na-re-ži sla-ni-ni-ce ko tri prs-ta tan - ko.

Ajde bako, na tavan polako
Pa odreži slaninice ko tri prsta tanko.

Kazivač: Filip Golubov, 1996., Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 3.7.2018.

Mihaljev (2012) navodi kako se u Topolju pjevalo ovako:

Fašange poklade
Didak babu spopade,
U livade na klade.

9.2. Utjecaj škole na pjesme

Poput brojalice i igara s pjevanjem, najveći utjecaj škole osjeti se u pjesmama. Postoje zapisi pjesama koje nisu vezane uz običaje, poput ove:

MIŠ POSIJE PROJU
(Duboševica, Baranja)

Reza Kolar, r. Prakatur, r. 1917, Duboševica
Duboševica, 1987.

Snimio: G. Knežević
Transkribirao: D. Varga

Miš po-si-je pro-ju po je-že-vu po-lju, ja-o

Miš po-si-je pro-ju, pro-ju, po je-že-vu po-lju, jav, jav, jav!

Miš posije proju, po ježevu polju, jao! Miš posije proju, proju, po ježevu polju, jav, jav, jav!	Miš okupi mobu, da požanje proju, jao! Miš okupi mobu, mobu, da požanje proju, jav, jav, jav!
Narasila je proja, mišu do koljena, jao! Narasila je proja, proja, mišu do koljena, jav, jav, jav!	Miš zakolje mrava, debeloga brava, jao! Miš zakolje mrava, mrava, debeloga brava, jav, jav, jav!
Mišu do kojena, žabi do ramena, jao! Mišu do koljena, koljena, žabi do ramena, jav, jav, jav!	Čudila se moba, kako j' masna čorba, jao! Čudila se moba, moba, kako j' masna čorba, jav, jav, jav!

Slika 6. Zapis pjesme *Miš posije proju* (Knežević, 1993, str. 58)

Ovu pjesmu zapisao je Goran Knežević kao baranjsku dječju pjesmu, a pjesma je zabilježena na području Duboševice. Danas se ona ponajprije izvodi kao igra s pjevanjem na onakav način na koji to koreografi prenesu djeci, iako je ona zapravo pjesma. Malo je reći da ova pjesma nije baranjska izvorna bez obzira što se pjevala u Baranji. Ova pjesma zapisana je kao *pučka* u *Pjesmarici za pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji* (str. 41) pod nazivom *Moba*. Pjesmarica je izdana od strane tadašnje Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 1909. godine u Zagrebu, a služila je učiteljima za provedbu Glazbene kulture u školama. Pjesme u toj pjesmarici jesu narodne s prostora tadašnje Hrvatske, ali i autorske od strane hrvatskih i srpskih pjesnika poput Šenoe,

Badalića, Vraza, Varjačića, Jovanovića Zmaja itd. Pjesma se učila i provodila kroz nastavu kao sastavni dio pjesama namjenjenih za Glazbenu kulturu u vrijeme Austrougarske monarhije. Bila je i inspiracija za *Drugu rukovet* Stevana Stojanovića Mokranjca, poznatog preminulog srpskog skladatelja i glazbenog pedagoga, a napisao ju je 1883. godine. Prema Mokranjčevoj biografiji i činjenicama o njegovim *Rukovetima*, daje se zaključiti kako je Mokranjac svoju inspiraciju pronalazio ponajviše u srpskoj narodnoj glazbi, stoga je upitno podrijetlo ove pjesme s obzirom na vrijeme nastajanja Rukoveti i izdavanja Pjesmarice. Postavlja se pitanje je li ona hrvatskog ili srpskog podrijetla, bez obzira na hrvatsko prostorno područje na kojem se pjevala. Mogu samo dodati kako se prije deklariranja ove pjesme kao baranjske trebalo ipak provjeriti na koji način je pjesma prenesena na prostor Baranje jer ni govor (ijekavica) kojim je pjesma pisana ne odgovara baranjskom autohtonom govoru (ekavica i ikavica). Stoga se zaključuje kako je ova pjesma djeci u Baranji zapravo prenesena od strane učitelja u školi te su ju djeca prihvatila i vjerojatno usvojila kao svoju.

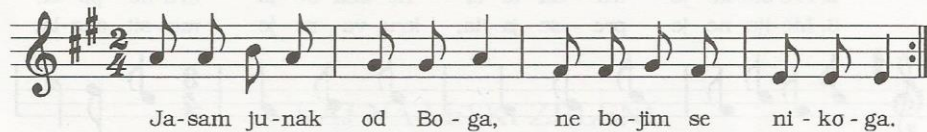
Također, pjesma koja se nalazi u knjizi Gorana Kneževića je i pjesma naziva *Ja sam junak od Boga*. Kao i za prethodnu pjesmu, isto vrijedi i za ovu – nije izvorna baranjska dječja pjesma. Odgajatelji i učitelji znaju kako je ovu pjesmu napisao August Harambašić te je ona autorska, a ne narodna te najmanje izvorna baranjska dječja pjesma. Naglašavam kako je prije davanja određenih terenskih materijala u javnost potrebno istražiti jesu li određene pjesme ili brojalice koje kazivači kazuju zaista iz njihovog kraja ili ih oni pamte iz školskih dana što je prema mome dosadašnjem iskustvu češći slučaj.

JA SAM JUNAK OD BOGA

(Baranjsko Petrovo Selo, Baranja)

Brdarić Stjepan, r. 1902, Baranjsko Petrovo Selo
Baranjsko Petrovo Selo, 1987.

Zapisao: G. Knežević

Ja sam junak od Boga,
ne bojim se nikoga.
Imam pušku drvenu,
imam sablju limenu,
imam sitne topove
od stabiljke bazgove.

Slika 7. Zapis pjesme *Ja sam junak od Boga* (Knežević, 1993, str. 89)

Ova pjesma pjevala se među dječacima prilikom igre rata. Djeca bi se podijelila u dvije skupine, a za oružje su koristili imitaciju luka i strijele, puške, mača te štrcaljke od bazgovine (Knežević, 1993). Prema dosad spomenutim činjenicama, vidljivo je da je ova pjesma potekla od učitelja. Ostaje jedino pitanje je li pjesma uglazbljena za neku pjesmaricu ili je melodija izmišljena od strane djece ili nekog drugog. Potrebno je još više istražiti podrijetlo melodije na ovu Harambašićevu pjesmu.

Pjesma koju su djeca prvu naučila od svojih roditelja bila je Pužu mužu. Ona je bila najomiljenija djeci vrtičke dobi (3-7 godina). Bila je popularna ne samo zbog jednostavne melodije i teksta, nego i zbog zanimljive činjenice da u vinogradarskom kraju kakav je i baranjski krajolik obitava mnogo puževa vinogradnjaka s kojima su se djeca igrala. Zanimljiva je i činjenica da su djeca pjevala ovu pjesmu i prilikom njihove igre Utrka puževa. Tom su pjesmom poticali puževe da se brže kreću do cilja, tako su barem djeca mislila. Postojale su dvije varijante ove pjesme u podunavskom kraju.

Pužu mužu

Pužu mužu,
pušći roge van
da ti kuću ne prodam
starom dide za duvan.

Kazivač: Filip Golubov, 1996. Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 3.7.2018.

Pužu mužu

Pu - žu mu - žu, puš - ċi ro - ge van! A - ko ne - ċeš puš - ċa - ti
ja ću te - be u - bi - ti si - ke - rom po gla - ve u ze - le - ne tra - ve.

Pužu mužu,
pušći roge van!
Ako nećeš pušćati
ja ću tebe ubiti
sikerom po glave
u zelene trave.

Kazivač: Filip Golubov, 1996. Draž
Zapisala: Marija Ivanković, 3.7.2018.

10. PLESOVI

Dječji plesovi učili su se najviše u školskoj dobi kada su djeca polako napuštala *sigre* i počela se baviti *igramama*. Djecu su ponajviše u zimsko doba učile njihove majke i bake kako se *igra*. Jelka Mihaljev (2012) zabilježila je dva plesa koja su djeca plesala, a to su *Sirotica*, igra u paru i *Cigančica*, kolo. Tekstovi koji su se pjevali uz ples zapisani su u knjizi Jelke Mihaljev te su vrlo šturo dana objašnjenja za plesove iz kojih se teško može zaključiti kako su djeca plesala. Međutim, Eva Balatinac, rođena 1957. godine iz Gajića, sjeća se kako je ona zajedno s drugom djecom plesala ove plesove. Zahvaljujući njoj, ovi plesovi se uče i danas u sklopu folklorne skupine kao izvannastavne aktivnosti u Osnovnoj školi Draž gdje ona vodi folklor i poučava djecu igrama i plesovima koji su se nekada plesali u Dražu i okolnim selima.

Sirotica je parovni ples čije se varijante mogu naći na cijelom prostoru Hrvatske. Zbog svoje velike raširenosti može se iznijeti zaključak kako se ovaj ples učio u školi te je vrlo teško reći odakle ovaj ples zapravo potječe. Pleše na kružnici. Dječak drži djevojčicu za ruke tako su njezine šake položene u visini ramena. Dječak stoji s lijeve strane i kreće lijevom nogom, a djevojčica s desne strane i kreće desnom nogom i kreću se u metru. Na prvi stih kreće se tri koraka naprijed, a na drugi tri koraka nazad. Na treći stih djevojčica se u trokoraku zakrene na desnu stranu, a na četvrti stih na lijevu stranu. Na peti stih, djevojčica se okrene ispod desne ruke i desnu stranu te se vraća u početnu poziciju. Dječak pleše iste korake kao i djevojčica, ali bez zakretanja i okretanja. Svaka strofa se pjeva dvaput.

Sirotica

Ja sam si - ro - ta, ne - mam ni - ko - ga,
ne - mam o - ca, ne - mam maj - ke, ne - mam dra - go - ga.

Ja sam sirota,
Nemam nikoga,
Nemam oca,
Nemam majke,
Nemam dragoga.

Sirotrice ti,
Nemoj plakati,
Žarko sunce
Sa nebesa
Će te grijati.

Cigančica je vrlo popularno dječje kolo koje se također učilo u školi za vrijeme države Jugoslavije pa se tako mogu naći razne varijante ovog plesa u svim krajevima Hrvatske. Ovo kolo u Baranji je bilo statičnijeg oblika jer se kolo nije kretalo u smjerovima lijevo ili desno, nego prema sredini, odnosno *u kolo* i *van kola*. Djeca se drže za ruke dolje i kreću se u metru. Na prvi stih rade se četiri koraka u kolo; na drugi stih četiri koraka van kola te se isti obrazac ponovi. Na treći stih kreće dva koraka u lijevo, a na četvrti stih dva koraka u desno. Na drugu strofu rade se sitni trokoraci u mjestu. Dolje pripadajući tekst odnosi se na tekst koji je zapisala Jelka Mihaljev te se ovi koraci ne podudaraju s tekstem, što znači kako postoje dvije varijante ovog plesa, odnosno *igre*.

Kad se Cigan zaželi
Pečeni krumpira,
On pošalje Ciganku
U selo da svira.

Kad se cigan zaželi
Medeni kolača,
On pošalje Ciganku
U selo da vrača.

*Levo, desno,
Slama, seno,
Zob, zob, zob,
Zob, zob, zob.*

Kad se Cigan zaželi
Crne čokolade,
On pošalje Ciganku
U selo da krade.

(Ukošeni tekst je refren.)

Prema Evi Balatinac tekst i melodija *Cigančice* ide ovako:

Cigančica

Ci-gan-či-ce ma-le-na, 'ko ti ku-ću ču-va? Ne-kad ta-ta,
Ne-kad ma-ma.

7
Ne-kad, ta-ta, ne-kad ma-ma, ne-kad i ja sa-ma.

Cigančice malena

'ko ti kuću čuva?

Nekad tata,

nekad mama.

Nekad tata,

nekad mama,

nekad i ja sama.

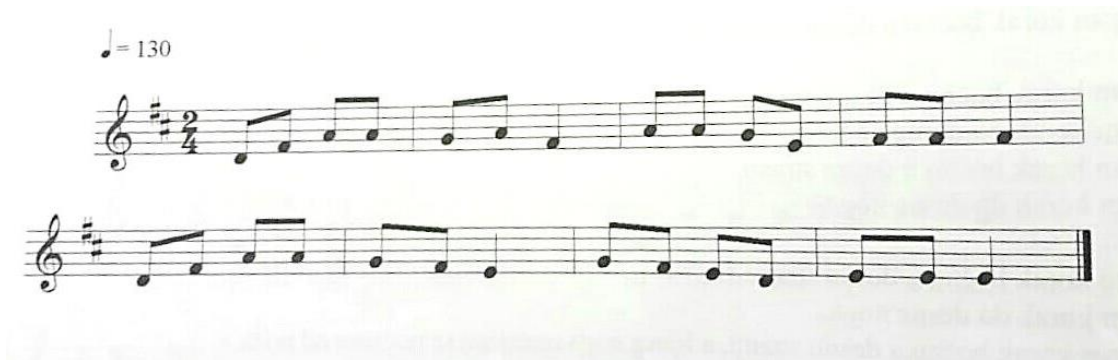
(Podebljani tekst se ponavlja.)

Kazivačica: Eva Balatinac, 1957., Gajić

Zapisala: Marija Ivanković, 22.8.2018.

Kada se spominju plesovi koje su djeca plesala, valja napomenuti kako su ona voljela imitirati odrasle pa su tako pokušavala plesati i plesove koji nisu bili namjenjeni njima. Kroz tu „plesnu igru“ djeca su zapravo usvajala plesove koje su u starijoj dobi mogli plesati na raznim događajima. Danas djeca plešu sve plesove koje plešu i odrasli. Knežević (2005) navodi dva baranjska plesa za djecu i mladež – *Jabučice* i *Ranče*²⁰. Oba plesa su bržeg tempa i veselijeg karaktera te ih karakteriziraju sitnu trokoraci. Ivančan (1956) i Knežević (2005) navode kako se *Jabučice* plešu u *trojkama*, odnosno u kombinaciji dvije žene i muškarca tako da je on u sredini. Međutim, kazivači govore kako se ovaj ples izvorno plesao isključivo u mješovitim parovima. Tek su se za potrebe prikazivanja plesova na pozornici počele koristiti formacije poput *trojki* zbog većeg broja žena u društvima.

²⁰ Detaljan opis plesova nalazi se u knjizi Gorana Kneževića *Srebrna kola, zlaten kotač* (2005).

Slika 8. Zapis plesa *Jabučice* (Knežević, 2005, str. 74)

Musical notation for the dance 'Ranče' with lyrics. It consists of three staves of music in treble clef, 2/4 time signature, and a key signature of two sharps (F# and C#). The tempo is marked as quarter note = 150. The lyrics are written below the notes.

A voj na, na, ran - če. Ki - se -
li kra - sta - vče da smo mi ki - se - li vi bi
nas po - je - li. O oj, na, na, ran - če.

Slika 9. Zapis plesa *Ranče* (Knežević, 2005, str. 118)

11. DIVOJAČKO I MOMAČKO DOBA

Po Konvenciji o pravima djeteta (1989), djetetom se zove svaka osoba mlađa od 18 godina. U današnjem svijetu djeca do svoje 18. godine života prolaze uglavnom 3 stadija obrazovanja. Obrazuju se u dječjem vrtiću do svoje 6./7. godine, u osnovnoj školi do svoje 13./14. godine te u srednjoj školi ili gimnaziji do svoje 18./19. godine. Međutim, današnje poimanje djeteta i nekadašnje poimanje djeteta, ne tako davnih godina prošlog stoljeća, uvelike se razlikuju. Po pitanju obrazovanja djece, veće su razlike u seoskom životu, negoli u gradskom. Djevojčice sa sela prije su pohađale samo osnovnu školu te su se po završetku iste okretale obavezama koje im je nalagala njihova obitelj. Dječaci koji su potjecali iz siromašnijih obitelji također su pohađali osnovnu školu te su se okretali volji svojih roditelja. Dječaci koji su potjecali iz imućnijih seoskih obitelji, mogli su svoje obrazovanje poslije osnovne škole nastaviti u srednjim školama i gimnazijama. Po završetku škole, djevojčice su stasale u *divójke* za udaju, a dječaci u *momke* za ženidbu. I momci i divojke morali su sudjelovati u kućanskim poslovima, ali i u radovima vezanima uz običaje koje su nosili pojedini blagdani. Posebno se ističu dva običaja vezana uz pjesme i plesove divojaka i momaka.

Kraljice su običaj vezan uz blagdan Duhova. Ovaj su običaj u prošlosti izvodile djevojke spremne za udaju, a u sadašnje vrijeme izvode ga djevojčice. Broj sudionica nije ograničen. Podjela uloga dogovarala se par dana pred blagdan. Najmlađa djevojka bila je *snaja*, zatim su se birale *djeveruša*, *posnaša* te dvije djevojke koje će obučene u mušku nošnju predstavljati *kraljeve*. Ophod kraljica išao je ulicom od kuće do kuće; najprije do momka za ženidbu, zatim do divojke za udaju pa do kuće u kojoj prebiva dijete te do kuće seoskog kneza.²¹ Tekstovi pjesama nisu duhovnog sadržaja te se razlikuju ovisno o onoj osobi kojoj se pjeva, odnosno kome se došlo u goste. Djevojke su melodiju i tekst pjesme učile od starijih članica obitelji.

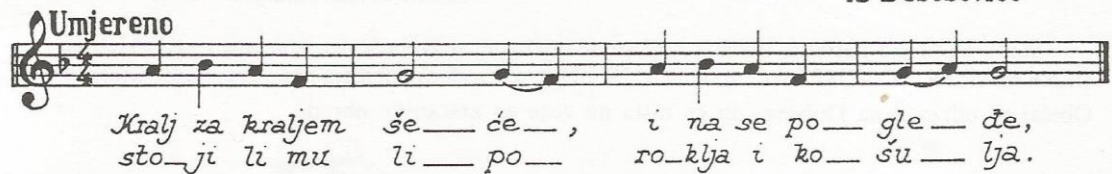
²¹ Tekstovi za pojedine osobe nalaze se u knjigama *Oj Baranjo lipa i bogata*, Zagreb, 1996. koju je napisao Julije Njikoš te u knjizi Jelke Mihaljev *Proletilo dvanaest golubova*, Draž, 2012. Julije Njikoš bazirao se na pjesmi iz Duboševice, dok se Jelka Mihaljev više posvetila svom rodnom selu Dražu i pjesmama toga sela. U ovom radu navedeni tekstovi vezani su uz početke pjesama, a ostali tekstovi mogu se naći u gore spomenutim knjigama.

Zapisao: JULIJE NJIKOŠ

KRALJ ZA KRALJEM SEĆE

iz Duboševice

Umjereno

Kralj za kraljem šeće, i na se poglede,
stoji li mu lipo roklja i košulja.

Slika 10. Zapis pjesme *Kralj za kraljem šeće* iz Duboševice (Njikoš, 1996., str. 42)

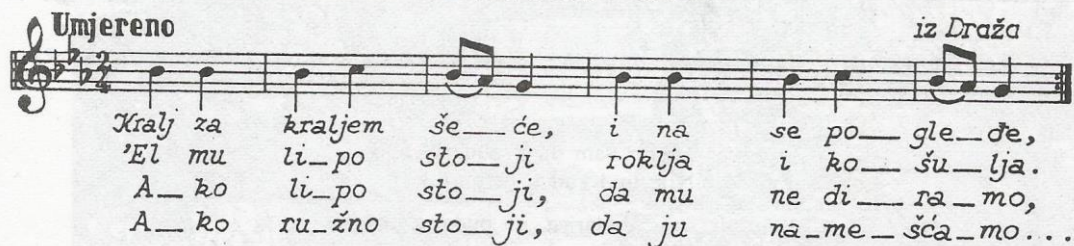
Kralj za kraljem šeće i na se poglede,
stoji li mu lipo roklja i košulja.
Ako stoji lipo, da mu ne diramo,
ak' ne stoji lipo, da mu namištamo.

Zapisao: JULIJE NJIKOŠ

KRALJ ZA KRALJEM ŠEĆE

iz Draža

Umjereno

Kralj za kraljem šeće, i na se poglede,
'El mu lipo stoji roklja i košulja.
Ako lipo stoji, da mu ne diramo,
Ako ružno stoji, da ju namešćajte...

Slika 11. Zapis pjesme *Kralj za kraljem šeće* iz Draža (Njikoš, 1996., str. 43)

Kralj za kraljem šeće i na se poglede,
'el mu lipo stoji suknja i rubina.
Ako lipo stoji, vi ju ne dirajte,
ako ružno stoji, vi ju namešćajte.²²

²² Tekst ispod slike zapisala je Jelka Mihaljev te ga stanovnici sela Draž takvoga i znaju, dok je Julije Njikoš drugačije zapisao tekst. On vjerojatno nije pogrešan, ali ga se tako u Dražu nije pjevalo.

Pudarina je običaj vezan uz vrijeme prije berbe grožđa. Divojke, odnosno *pudarice* čuvale su vinograd prije berbe od čvoraka te su od kuće znale izbivati više od mjesec dana. Danju su čuvale vinograd, pjevale zajedno i družile se, a noću su spavale u podrumu ukopanom u zemlju nedaleko vinograda. Stariji članovi obitelji znali su im jednom tjedno donijeti hranu za taj tjedan te ih nisu često posjećivali. *Pudarilo se* u mjesecu srpnju od blagdana svete Ane (26. srpanj) do kolovoza za blagdan *Velike Gospe* (15. kolovoz) ili do rujna za blagdan Male Gospe (8. rujan). Berba je uglavnom bila krajem rujna ili početkom listopada. Dok su danju branile vinograd od ptica, šile, vezle i družile se, *pudarice* su često kratile vrijeme pjevajući razne pjesme njima drage. Tim pjesmama pokazivale su svoju zrelost suptilno pozivajući momke na druženje. Pjevale su isti tekst na različite melodije, a najčešće su pjevale o ljubavi. Tako postoje zapisi pjesama poput *Pudarice ne pudaru grožđe*; *Dođi, drugo, na divane* i razne druge. Momci, *pudari*, pridruživali su se *pudaricama* subotama, a vraćali su se kući u ponedjeljak na svoje svakodnevne poslove na njivama. S momcima se tada veselilo, a moglo se i zaplesati ukoliko bi netko od momaka ponio diplice. U tom periodu rađale su se ljubavi te su neke i okrunjene brakom u jesen iza berbe grožđa. *Pudarina* je označavala kraj djetinjstva i ulazak u svijet odraslih.

12. ZAKLJUČAK

Dječja glazbena baština Baranje pravo je bogatstvo ovoga kraja. S uvidom u razne brojalice i igre s pjevanjem može se zaključiti kako glazba u Baranji zaista ima veliku ulogu u životu tadašnjeg, ali i današnjeg čovjeka. S velikim zadovoljstvom i ponosom, djeca u šokačkim baranjskim selima i danas izvode ove igre, pjesme i brojalice.

Baranja polako umire, a s njom i njezina baština. Izvornih stanovnika koji su živjeli svoju baštinu „do srži“ gotovo da ni nema, a oni koji jesu živi ne mogu više pokazati kako se nekada plesalo ili igralo. Zato je bitno svoju baštinu prenijeti na mlađe generacije kako bi one mogle barem djelomično nastaviti graditi put u budućnost s korijenima u prošlosti. Jelka Mihaljev kao kazivačica i jedna od izvornih stanovnica Baranje, koja je proživjela baranjsku šokačku baštinu kakva je zaista bila, imala je veliku ulogu u očuvanju baštine svoga kraja te da nije marljivo vodila bilješke i naposljetku izdala knjigu, velik dio baranjske šokačke baštine budućim naraštajima ne bi bio poznat te bi se najvjerojatnije i zaboravio.

Iznenadujuća je činjenica kako o baranjskoj glazbenoj baštini postoji vrlo malo stručnih zapisa, a ono što je zapisano nije vidljivo u izvornom glazbenom prikazu baranjske baštine i folklornih društava Baranje. Teško je laiku reći što je ispravno – ono materijalno što je zapisano i izvornom čovjeku ne prihvatljivo ili nematerijalno, lijepo u svojoj jednostavnosti i istinski življeno. Tražeći odgovore na svoja pitanja, uglavnom sam nailazila na negodovanje kazivača i kazivačica onime što su folkloristi zabilježili o glazbenoj baštini Hrvata Šokaca, tim više što su oni sami proveli terensko istraživanje. Nekadašnjih kazivača više nema te se nikada neće saznati jesu li zapisane pjesme, plesovi i običaji zaista bili izvorni ili je u zapisima ipak intervenirala stručnost istraživača. Preostaje jedino bazirati se na sadašnjem živućem izvoru baštine koja i danas postoji bez obzira na sve moguće kočnice ovoga suvremenog svijeta. Također, treba zaviriti dublje u logički svijet baštine. Koliko god su djeca stvarala, toliko se stvaralo i za njih. Veliku ulogu u očuvanju dječjih igara s pjevanjem i brojalica imaju učitelji koji su marljivo zapisivali sve što su im djeca kazala ili što su čuli tijekom dječje igre. Međutim, potaknuti dječjim stvaralaštvom, često su i učitelji stvarali za djecu.

Nadalje, ovakvo glazbeno bogatstvo vjerojatno ne bi nastalo da nije bilo raznih utjecaja na kulturu baranjskih Šokaca. Upravo su razne situacije, što vjerske, što narodne, a što državne imale veliki utjecaj na raznolikost u glazbenoj baštini Baranje.

Ovo terensko istraživanje i bilježenje dječje glazbene baštine Baranje zasigurno je urodilo novim, još neubranim plodovima te se može kazati kako baština bez obzira na suvremeno vrijeme u kojem se nalazi, živi i dalje.

LITERATURA

1. Đurić, B. (2013). Dječje igre i plesovi Baranje. U B. Žakula (ur.), *18. Seminar folkloru panonske zone* (str. 70-82). Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka.
2. Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.
3. Ivančan, I. (1964). *Narodni plesovi Hrvatske*. Zagreb: Savez muzičkih društava Hrvatske.
4. Knežević, G. (1988). *Šečem, šečem drotičko*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.
5. Knežević, G. (1993). *Naše kolo veliko*. Zagreb: Ethno.
6. Knežević, G. (2005). *Srebrna kola, zlaten kotač*. Zagreb: Ethno.
7. Kraljić, J. (2017). *Pjesmom kroz igru*. Zagreb: Učiteljski fakultet
8. Mihaljev, J. (2012). *Proletilo dvanaest golubova*. Draž: Muzej Slavonije, Općina Draž i Jelka Mihaljev.
9. Nepoznato. (1909). *Pjesmarica za pučke škole u Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb: Naklada Kr. Hrv. Slav.-Dalm. zemalj. vlade
10. Njikoš, J. (1996). *Oj Baranjo lipa i bogata*. Zagreb: Program-Mi.

Kazivači:

Katarina Katušin (1997.), Draž
Filip Golubov (1996.), Draž
Slađana Golubov (1974.), Torjanci - Draž
Stipo Golubov (1971.), Draž
Jolanka Grgić (1964.), Duboševica
Eva Balatinac (1957.), Gajić
Janja Golubov (1954.), Topolje - Draž
Jela Varga (1952.), Topolje
Stipo Golubov (1950.), Draž
Jela Marković (1943.), Topolje
Jela Matanov (1933.), Duboševica

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Odsjek za odgojiteljski studij

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam samostalno izradila završni rad „Dječja glazbena baština Baranje“.

U Zagrebu, rujan 2018.

Marija Ivanković